

‘Ruimte voor de Rivier’ inspireert internationale deskundigen

Het is niet overal in dezelfde mate toepasbaar. Toch zijn internationale waterdeskundigen enthousiast over het Nederlandse programma Ruimte voor de Rivier, dat een omslag markeert in de aanpak van hoogwaterbescherming. Tijdens de internationale wetenschappelijke conferentie ‘Room for the River’ op 19 november in het WTC in Rotterdam benadrukten zij het belang van kennisuitwisseling en samenwerking om de kans op overstromingen te reduceren en beter te kunnen inspelen op klimaatverandering.

Overstroming van de IJssel bij Deventer.

“Problemen met hoog water spelen overal ter wereld maar variëren per land. We moeten ze samen oplossen, mede door van elkaar te leren”, aldus programmadirecteur Ingwer de Boer. ‘Ruimte voor de Rivier’, dat is opgezet naar aanleiding van de hoge waterstanden en overstromingen in 1993 en 1995 en de verwachting dat rivieren steeds meer regen- en smeltwater te verwerken krijgen, moet in 2015 afgerond zijn. De rivier krijgt op meer dan 30 plaatsen langs de IJssel, Rijn, Lek en Waal meer ruimte. De Rijn kan dan 16.000 in plaats van 15.000 kubieke meter water per seconde afvoeren naar zee. “Dat betekent een veiliger rivierengebied. Bijkomend voordeel is dat regionale overheden de kans krijgen hun ruimtelijke ordening daarop aan te passen.”

Duurzaam rivierbeheer

Chris Zevenbergen (UNESCO-IHE) verwoordde het aldus: “Overstromingen zijn de dodelijkste rampen die er bestaan. Kuststeden zijn op de lange termijn het kwetsbaarst. In de Verenigde Staten kiest

men voor rivierherstel (ecosysteembenadering). De Duitsers kiezen voor een technische benadering door vooral obstakels te verwijderen. Voor duurzaam rivierbeheer is echter een geïntegreerde, multifunctionele benadering nodig, zoals Nederland en het Verenigd Koninkrijk die hanteren. We moeten kijken naar de uitdagingen en activiteiten die we delen en daarop de toekomstige samenwerking baseren.”

Uit de presentaties van Graeme Milligan (Brisbane River, Australië), Steve Mathies (Mississippi, VS), Eddy Santana Putra (Musi-rivier, Indonesië), Qian Min (Huaihe rivier, China), Stefan Hill (Rijn, Duitsland) en Regis Thépot (Seine, Frankrijk) bleek dat de gevolgen van overstromingen niet altijd en overal hetzelfde zijn. Ook de aanpak verschilt. Maatregelen om de uitstroomgebieden van de rivieren te verruimen, het betrekken van alle belanghebbende partijen daarbij en het tegelijk realiseren van ‘nieuwe’ natuur en speciale bouwprojecten (bijvoorbeeld de Overdiepe polder, met boerderijen op

terpen), maken van ‘Ruimte voor de Rivier’ in elk geval een inspiratiebron.

De deskundigen waren het erover eens dat het betrekken van burgers bij projecten ervoor kan zorgen dat zij zich bewuster worden van de gevaren van overstromingen. Nu zijn zij vaak onvoorbereid als er iets gebeurt. “Het Nederlandse systeem met waterschappen die de vinger aan de pols houden, compenseert het gebrek aan bewustzijn onder de bevolking”, aldus voorzitter Sybe Schaap van het Nederlands Water Partnership.

Frankrijk

De Fransman Regis Thépot - algemeen directeur van de publieke organisatie EPTB Seine Grands Lacs die verantwoordelijk is voor vier reservoirs in Parijs en drie omliggende departementen - riep zijn collega-deskundigen en -bestuurders op niet afzonderlijk naar oplossingen te zoeken, maar de Europese richtlijnen op het gebied van overstromingsrisicobeheer te volgen en te integreren. Hij heeft daarbij een aantal

doelen voor ogen: vergroten van de veiligheid voor mensen in kwetsbare gebieden, het stabiliseren van de kosten van potentiële schade op de korte termijn en een reductie op de middellange termijn, de veerkracht verhogen van getroffen gebieden en het verhogen van het publieke bewustzijn. "Frankrijk heeft al meer dan een halve eeuw geen serieuze overstromingen meer gekend, dus houdt niemand er rekening mee. Toch zou bijvoorbeeld een flink deel van Parijs bij een overstroming onder water lopen, met alle gevolgen van dien." De aanpak waarbij burgers worden gehoord, is ook volgens Thépot de beste. "Het teruglopen van subsidies dwingt ons slimmer te zijn en particuliere samenwerkingsverbanden op te zetten om noodzakelijke maatregelen toch te kunnen nemen."

Duitsland

In Duitsland zijn in het kader van het Rijn Actieprogramma diverse maatregelen genomen. Volgens Stefan Hill van het milieuagentschap van Rheinland-Pfalz ligt daarbij de nadruk op verbetering van het ecosysteem. Doelen tot 2020 zijn: het verbinden van habitats en het bevorderen van stroomopwaartse en -benedenwaartse migratie, het reduceren van de risico's op overstromingsschade met 25 procent, het beperken van overstromingspieken tot maximaal 70 centimeter en het verbeteren van de waterkwaliteit, zodat ook riviervis veilig is voor menselijke consumptie. Ondanks de andere aanpak zoekt ook Duitsland samenwerking en uitwisseling van kennis, zeker met Nederland. Een aantal maatregelen dat onderdeel uitmaakt van 'Ruimte voor de Rivier' zijn in de Duitse plannen terug te zien: verhoging van dijken, het aanleggen van polders en dijken achterwaarts verplaatsen zodat ruimte voor de rivier ontstaat.

Verenigde Staten

Na de orkaan Katrina zijn in de Verenigde Staten maatregelen genomen om het water bij New Orleans weg te houden. De Mississippi, een belangrijke economische levensader, is op twee plaatsen omgeleid. Voor 15 miljard euro zijn ook nieuwe waterkeringen gebouwd. Het probleem is dat de omgeving van de stad - de wetlands die New Orleans verbinden met de oceaan en vroeger fungeerden als natuurlijke buffer - is volgebouwd. Het op die plek ruimte geven aan de rivier, wat op andere plaatsen in het stroomgebied wel het geval is, is lastig. Door de snelheid van handelen na de orkaan, vanwege de gevoeligheid van het gebied voor orkanen en superstormen, is daar van een geïntegreerde benadering niet echt sprake.

De conferentie heeft niet tot concrete afspraken geleid, maar de bereidheid tot samenwerken lijkt groter te zijn geworden, ook met ontwikkelingslanden die vaker worden getroffen door overstromingen. Leren van ervaringen van anderen en leren door te doen zijn de lessen van de 'Room for the river', dat inmiddels op weg is een typisch Nederlands exportproduct te worden.

Peilgestuurde drainage niet altijd goed voor natuur

Drainage rond natuurgebieden neemt toe doordat waterschappen de regels voor peilgestuurde drainage versoepelen. Uit onderzoek van Deltares blijkt dat dit schadelijk kan zijn voor natuurgebieden. Alleen in combinatie met een forse verhoging van het oppervlaktewaterpeil profiteren zowel landbouw als natuur van nieuw aangelegde peilgestuurde drainage.

Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Brabants Landschap en Landschap Overijssel hebben aan Deltares de vraag gesteld welke effecten peilgestuurde drainage heeft op natuur. De natuurbeheerders maken zich zorgen over het verdwijnen van de vergunningplicht voor de aanleg van nieuwe drainage bij veel waterschappen. Drainagebuizen voeren grondwater af, terwijl de natuurbeheerders 's zomers juist kampen met watertekorten. Bij meer drainage zal de verdroging van natuurgebieden erger worden. Momenteel is slechts tien tot 20 procent van de landbouwgronden rond natuurgebieden gedraineerd.

Bij peilgestuurde drainage wordt aan het eind van de drains een verstelbare pijp omhoog geplaatst, zodat het overlooppniveau ingesteld kan worden. Agrariërs kunnen met peilgestuurde drainage het grondwaterpeil regelen en sneller water afvoeren en meer water vasthouden dan met normale drains. Uit de inventarisatie van Deltares blijkt dat nog geen onderzoek is verricht naar de effecten van peilgestuurde drainage op natuur.

Juist rond natuurgebieden is veruit de meeste landbouwgrond nog niet gedraineerd. De aanleg van nieuwe peilgestuurde drainage is alleen gunstig voor natuur als het wordt

gecombineerd met een forse verhoging van het oppervlaktewaterpeil en de bodem van de sloot. Alvast aanleggen van peilgestuurde drainage, terwijl voor de bijbehorende verhoging van de oppervlaktewaterpeilen en slootbodems geen draagvlak bestaat, werkt verdrogend. In veel gebieden is bovendien onvoldoende aanvoerwater beschikbaar om een hoger slootpeil ook in droge periodes te handhaven.

Een ander risico is het dieper aanleggen van de drains. Het overlooppniveau is lastig te handhaven. Agrariërs mogen het overlooppniveau tijdelijk verlagen voor werkzaamheden. In korte tijd kan dan veel grondwater wegstromen, wat ongunstig is voor natuur.

De natuurbeheerders roepen waterschappen op om rond natuurgebieden maatregelen zodanig te combineren dat de waterdoelen van landbouw én natuur gerealiseerd worden. Voor natuur is een verhoging van het slootpeil en de slootbodem essentieel. Peilgestuurde drainage in nabijgelegen landbouwpercelen voorkomt daarbij natschade. In droge periodes profiteren zowel landbouw als natuur van de hogere grondwaterstanden.

Zie voor het complete rapport van Deltares: www.staatsbosbeheer.nl.

